

В.О. Гордієнко,
кандидат економічних наук

Дніпропетровська державна
фінансова академія

Ключові слова: лізинг, лізингові угоди, лізингові операції, лізинговий портфель, лізингові послуги, лізингові платежі.

Постановка проблеми. У 2006 р. загальна вартість активів, що були надані в лізинг, зросла на 149% порівняно з відповідним показником у 2005 р. Загальна вартість лізингових угод збільшилася за цей же період на 148% і дорівнювала 3386 млн. грн. У 2006 р. спостерігалось суттєве збільшення темпів зростання даних показників порівняно з попереднім періодом. Але коли порівняти масштаби лізингових операцій в Україні і розвинених країнах світу, то картина досягнень демонструє інше, б частка доля лізингу у ВВП в Україні у 5-10 разів менша і складає – 0,65%. Якщо подивитися на лізинговий портфель у розрізі категорій лізингоодержувачів, то спостерігається ситуація, коли найбільша частка портфеля компаній сконцентрована в угодах з великими підприємствами, а частка малих падає. З одного боку, це пов'язано з проблемами малих підприємств (МП) у забезпеченні лізингових угод, а з іншого – тим, що у великих компаній більше можливостей ухилитися від сплати податків.

Ця невідповідність зростання кількості лізингових послуг та зменшення у них частки МП свідчить про неефективність цього ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематиці лізингових послуг присвячено багато публікацій [6-7]. У них міститься аналіз сучасних тенденцій розвитку та організації заходів і стандартний набір інструментів та програм щодо підтримки цього напрямку підвищення ефективності економіки. Можливим інструментом для подолання такої ситуації є системний і диференційований аналіз ринку лізингу за галузями.

Невідповідність зростання кількості лізингових угод та їх фінансових результатів свідчить про низьку ефективність цього ринку. Пропонуються заходи щодо зміни такої ситуації.

Метою статті є системне і диференційоване за галузями дослідження, визначення причин неефективності ринку лізингу та розробка рекомендацій для поліпшення справ у цьому секторі вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу. Промисловість України, що формувалася у кінці XIX та середині XX століття, має високий рівень енерго- та капіталомісткості виробництв з низькою часткою доданої вартості. Не є секретом, що українська промисловість має велику частку фізично і морально застарілого обладнання – до 70%. За роки реформ ситуація не поліпшилася. Це було пов'язано, по-перше, з розривом технологічних ланок на підприємствах, приватизація яких часто відбувалась по окремих цехам (Нікопольський південнотрубний завод, Дніпропетровський агрегатний завод, Дніпропетровський комбайновий завод, «Станколіт», Дніпропетровський завод пресів тощо). По-друге, власники підприємств використовують, як правило, інші шляхи для збільшення прибутків (різні схеми зменшення податків), ніж підвищення ефективності виробництва, що потребує великих інвестицій (навіщо ж платити більше? Цю рекламу вони, видно, засвоїли добре). Але ці шляхи ведуть Україну у якості держави з екологонебезпечними гірничо-металургійними підприємствами (частка яких складає 30% обсягу промислового виробництва, 45% валютної виручки, хоча тільки 5% сплачується до бюджету) і сховищами європейських відходів.

Важке становище також склалося у сільському господарстві. В Україні сільське господарство традиційно відіграє важливу

роль в економіці. Агропромисловий комплекс (АПК) країни споживає 90-95% сільськогосподарських угідь, 50% водних і 30% трудових ресурсів, у ньому зосереджено 25-30% основних фондів, використовується 10-15% загальнонаціональних інвестицій. Але, незважаючи на те, що на території України знаходиться четверта частина світових запасів чорноземів, а природні умови є сприятливими для аграрного виробництва, показники розвитку гірші, ніж в інших країнах, середня врожайність зернових культур і продуктивність корів у три-чотири рази нижча порівняно з розвинутими країнами. Нижчою у три рази порівняно з країнами Західної Європи та Північної Америки є також продуктивність праці у сільському господарстві України.

Важливим чинником зростання продуктивності праці у сільському господарстві та забезпечення сталого розвитку села є рівень технічного оснащення й можливість застосування новітніх технологій у сільськогосподарській галузі у цілому. Новітні технології та оновлення техніки має бути на всіх етапах роботи агропромислового комплексу – від селекційної роботи, до вирощування сільськогосподарської продукції, її збору, переробки, зберігання, транспортування та реалізації.

Дієвим ефективним інвестиційним механізмом для української промисловості і

сільського господарства повинен стати лізинг. Лізингові операції мають ряд переваг, що важливо враховувати при їх здійсненні будь-де, особливо в країнах з перехідною економікою. Переваги лізингу полягають у наступному:

1) можливість використання нової дорогої техніки, високих технологій без значних початкових витрат;

2) питання фінансування і придбання обладнання вирішується одночасно;

3) не використовується запозичений капітал, а в балансі підприємства підтримується оптимальне співвідношення власного та позиченого капіталу;

4) лізинг дозволяє також спочатку використовувати машини, а потім купувати їх, а обладнання у сезонних галузях орендувати лише на період його фактичної експлуатації;

5) лізингові платежі у повному обсязі відносяться на собівартість продукції (робіт, послуг), виробленої лізингодержувачем, і, власне, знижують оподаткування прибутку;

6) порядок здійснення лізингових платежів може бути більш гнучким, ніж при кредитних угодах; орендні платежі частіше є фіксованими, що сприяє стабільності фінансових планів орендаря;

7) оформлення договорів більш просте і швидке у порівнянні з банківським кредитуванням.

Динаміка лізингових угод

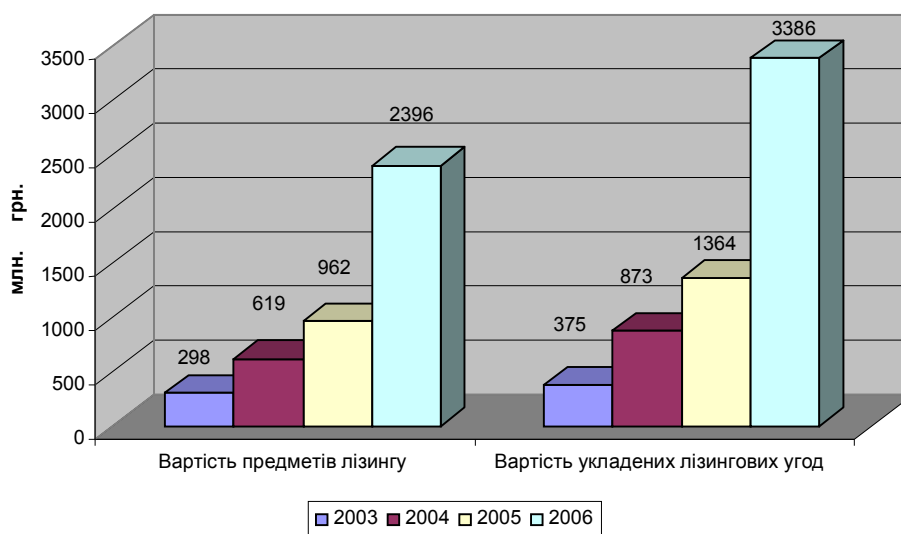

Рис.1. Динаміка лізингових угод

Аналіз показників ринку лізингу в Україні демонструє позитивну динаміку. Так, у 2006 р. загальна вартість активів, що були надані у лізинг, зросла на 149% порівняно з відповідним показником у 2005 р. Загальна вартість лізингових угод збільшилась за цей же період на 148% і дорівнювала 3386 млн. грн. (рис. 1). У 2006 р. спостерігається суттєве збільшення темпів зростання

даних показників порівняно з попереднім періодом.

Станом на початок 2007 р., переважна більшість лізингових компаній надавали у лізинг декілька видів активів. Найпопулярнішими предметами лізингу на українському ринку були транспортні засоби, 62% з опитуваних компаній надавали у лізинг легкові автомобілі, подібна тенденція мала місце і протягом попередніх років (рис. 2).

Розподіл лізингових компаній за видами активів, що надаються в лізинг (%)

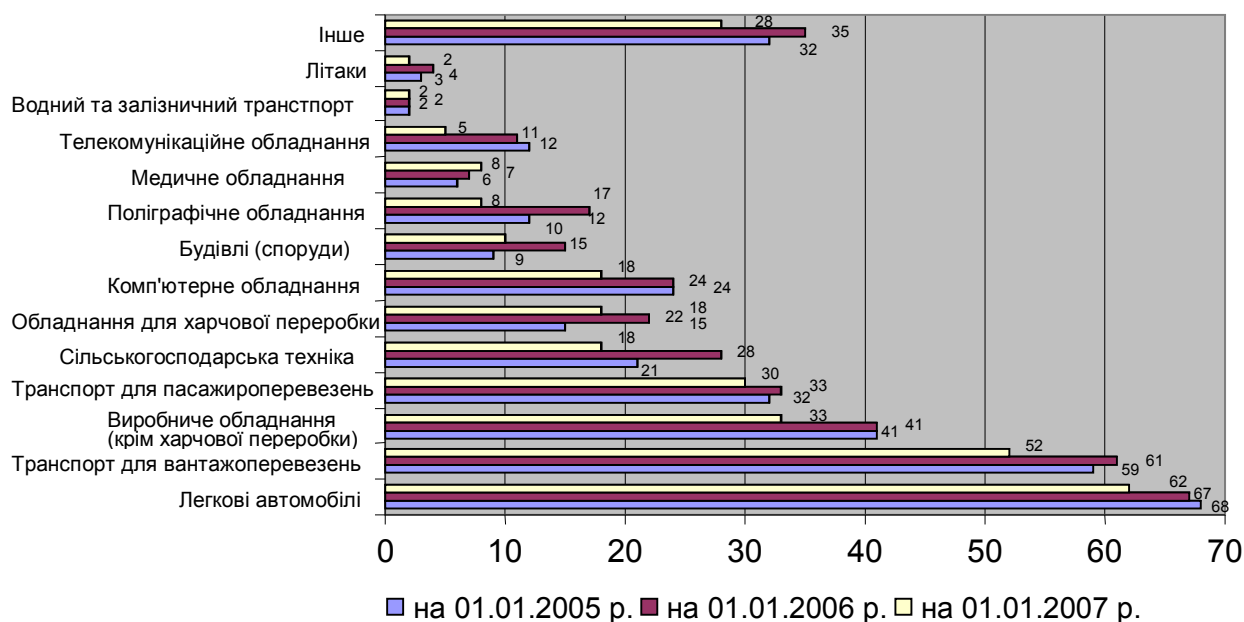

Рис.2. Розподіл лізингових компаній за видами активів

Друге місце за популярністю активів, що виступають предметом лізингу, належить транспорту для вантажоперевезень (52% лізингових компаній працюють з цим видом активів). Далі йде виробниче обладнання (33%) та транспорт для пасажироперевезень (30%). Спостерігається збільшення інтересу лізингових компаній до надання у лізинг медичного обладнання. Частка компаній, що надають у лізинг медичне обладнання зросла протягом року з 7% до 8%. Аналіз структури портфеля лізингових угод

у розрізі вартості активів, які були предметами лізингу, свідчить, що станом на 1 січня 2007 р. (рис. 3) найбільшу частку в портфелі лізингових угод (майже 39%) займав залізничний транспорт (1 255 млн. грн.). Але зазначимо, що з цим видом активів у 2006 р. працювала дуже обмежена кількість лізингових компаній (2%). Тому для переважної більшості лізингових компаній легкові автомобілі утримують найбільшу частку в портфелі лізингових угод – 713 млн. грн. (22%), так само як і в попередніх періодах.

Портфель лізингових компаній за видами активів, що надаються у лізинг (тис. грн.)

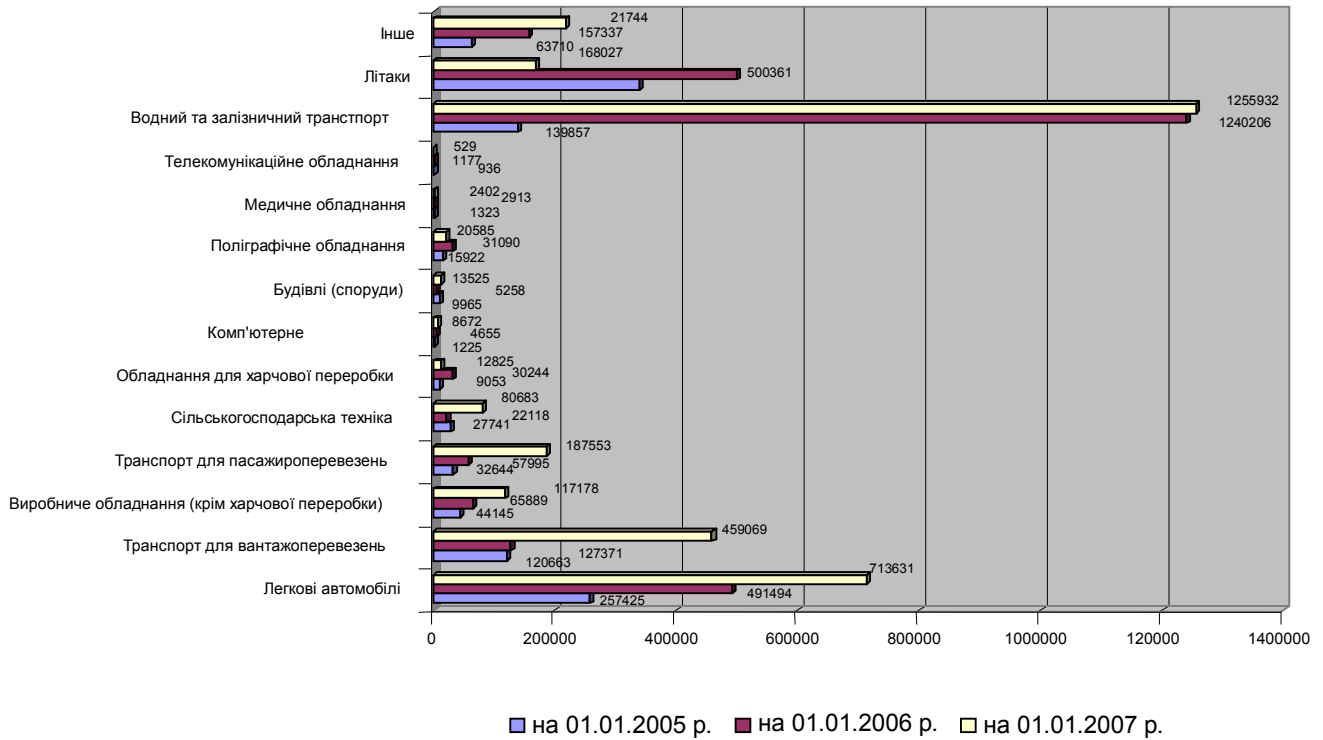

Рис. 3. Портфель лізингових компаній

Аналіз портфеля наводить на таку думку, що лізинг не відіграє тієї ролі, яка покладалась на нього в інтенсифікації інвестиційного процесу, покращанні фінансового стану підприємств-лізингодержувачів, прискоренні розвитку малого та середнього бізнесу. Це підтверджується тим, що лізинг виробничого обладнання в портфелі компаній практично відсутній, а держава регуляторно не сприяє розвитку цього напрямку. Незважаючи на величезний попит на оновлення основних фондів у багатьох галузях економіки, включаючи сільське господарство (де у структурі основних засобів приблизно третину займають машини та обладнання) та медицину, лізингові компанії не мають бажання давати в лізинг неліквідні активи. У зв'язку з тим, що існує дуже добре розвинений вторинний ринок автомобілів,

то автомобілі займають найбільшу частину в лізинговому портфелі. Як очікується, автомобілі і в подальшому будуть надаватися в лізинг у великій кількості, а обладнання для машинобудування, сільського господарства, медицини залишаються без належної уваги. Отже, якщо подивитися на лізинговий портфель у розрізі категорій лізингодержувачів, то спостерігається ситуація, коли найбільша частка портфеля компаній сконцентрована в угодах з великими підприємствами, а частка малих падає (рис. 4). З одного боку, це пов'язано з проблемами МП у забезпеченні лізингових угод, а з іншого - з тим, що у великих компаній більше можливостей ухилитися від сплати податків. Згідно з опитуванням, лізингові компанії в 2006 р. використовували такі види забезпечення лізингових угод (табл. 1).

Види забезпечення лізингових угод

Механізм забезпечення	Відсоток лізингових компаній, що використовували зазначений механізм забезпечення
✓ Аванс	100%
✓ Страхування	100%
✓ Неустойка	62%
✓ Поручка	43%
✓ Застава майна, що не є предметом лізингу	22%
✓ Гарантія	17%
✓ Завдаток	7%
✓ Інше	13%

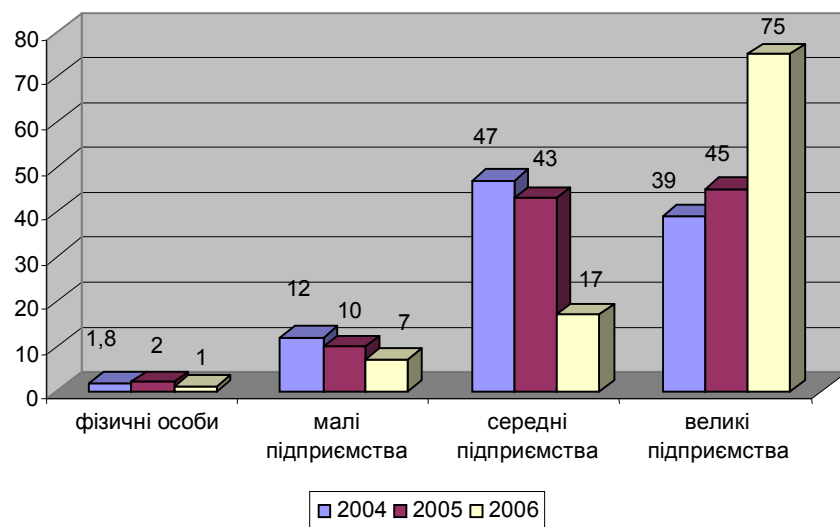

Рис.4. Розподіл лізингоотримувачів у портфелі лізингових угод

Яким чином це впливає на розвиток МП, можна побачити з рис. 5-6. Так, частка продукції МП в обсязі реалізованої промислової продукції має тенденцію до зменшення. Аналізуючи кількість МП за видами економічної діяльності, можна констатувати,

що в основному вони займаються торговельною діяльністю. Також слід відзначити суттєве зростання МП, які займаються операціями з нерухомістю та здаванням її під найм.

Рис. 5. Динаміка частки продукції МП в обсязі реалізованої промислової продукції

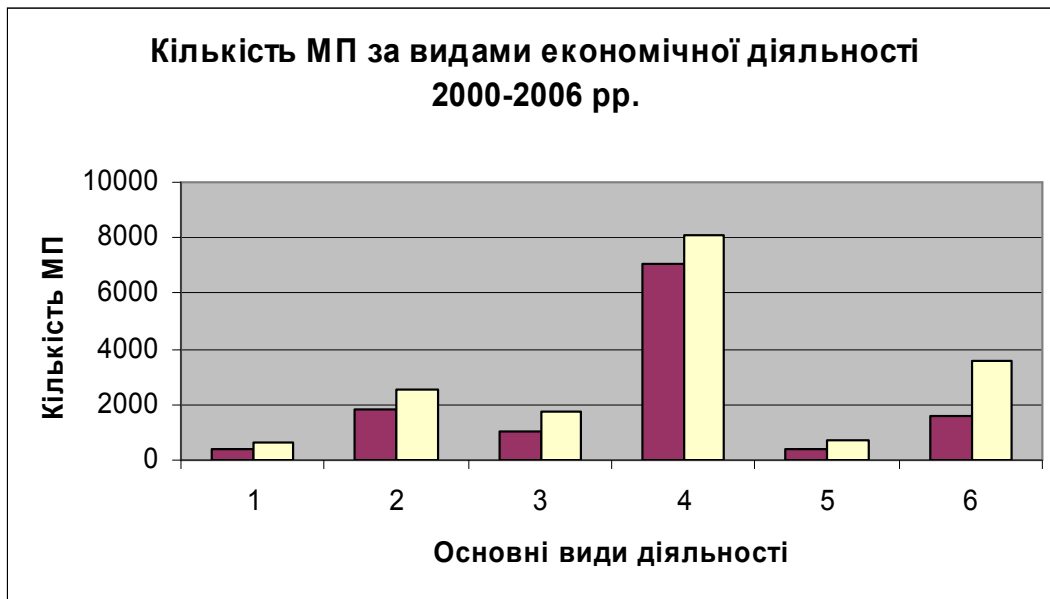

Рис.6. Кількість МП за основними видами економічної діяльності у Дніпропетровській області

1. Сільське господарство, мисливство та лісове господарство
2. Промисловість
3. Будівництво
4. Торгівля
5. Транспорт і зв'язок
6. Операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам

Висновки. Економічний аналіз показав відсутність ефективної діяльності МП. Для представників МП практично неможлива підприємницька діяльність у сфері наукомістких галузей. Держава не використовує механізм гнучкого оподаткування, який дозволяє побудувати стимули для випереджуючого розвитку інформаційного сектору, електронної промисловості, високотехнологічного машинобудування.

Порівнюючи з сусідніми державами, український ринок лізингу досить невеликий - усього 0,65% ВВП порівняно з 2,4% у Росії. Ці цифри суттєво різняться, і головна причина – лізингові компанії, які надають фінансування під 8-9% річних. У тій же Росії є право лізингоотримувачів при фінансовому лізингу на прискорену амортизацію – мати коефіцієнт амортизації до 3. Таким чином, цю послугу зробили дуже привабливою для бізнесу. На Україні лізинг не є про-

відним способом інвестування підприємництва.

Залізничний транспорт посів перше місце за вартістю в портфелях лізингових угод, найпопулярнішим активом продовжують залишатися легкові автомобілі. Незважаючи на величезний попит на оновлення основних фондів у багатьох галузях економіки, включаючи сільське господарство та медицину, лізингові компанії не мають бажання надавати в лізинг неліквідні активи. Наприклад, існує дуже добре розвинений вторинний ринок для автомобілів, які займають найбільшу частину в лізинговому портфелі. Як очікується, автомобілі і в подальшому будуть надаватися в лізинг у великій кількості, так само як і в державах з більш розвинутим ринком. На превеликий жаль, сільськогосподарська індустрія та медицина залишаються без належної уваги. Вартість лізингу залишається відносно ви-

сокою для лізингоотримувача, тому малі і середні підприємства все ще мало використовують переваги лізингу. Переважна більшість лізингових угод передбачає авансовий платіж, середня величина якого складає 20% від вартості предмета лізингу. Відсоткова ставка по лізингу вища за банківський кредит, окрім того, вимагається додаткове забезпечення самого предмета лізингу.

МП все ще не користуються перевагами лізингу у повному обсязі. Великі підприємства на сьогоднішній день залишаються головними споживачами лізингових продуктів. Лізингові компанії відчувають труднощі, аналізуючи потенційних лізингоотримувачів, внаслідок відсутності достатньої інформації про кредитну історію клієнта. У країнах, де на лізинг припадає значна частка капітальних інвестицій, процедури аналізу суттєво спрощуються, оскільки простий телефонний дзвінок може надати інформацію про кредитну історію потенційного лі-

зингоотримувача. В Україні з грудня 2005 р. існують тільки три кредитних бюро які можуть надати лізингоотримувачів кредитні історії. З розвитком кредитних бюро лізингові компанії зможуть спростити процес оцінки клієнта, що сприятиме зростанню кількості лізингових операцій. Слід також наголосити на тому, що останні зміни в законодавстві знизили привабливість лізингу. У новому законі про бюджет змінено порядок оподаткування операцій фінансового лізингу – комісію лізингової компанії. Коли у попередньому законодавстві лізингові компанії, як і будь-який фінансовий посередник, не були платниками ПДВ за операції фінансового лізингу, бо вони є типовими фінансовими посередниками і додаткову вартість не виробляють, а розподіляють, як і банки, кредитні союзи, то в новому законі про бюджет встановлені межі у розмірі 2 облікових ставки НБУ, до розмірів яких не нараховується ПДВ.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про лізинг" від 16.12.1997р. №2063-III
2. Закон України "Про підтримку малого підприємництва" від 19.10.2000р. №5723/97-ВР.
3. *Белоусова О.* Лізинг в Україні: шляхи удосконалення законодавчо-нормативної бази// Держава та регіони. – 2006. – №2. – С. 9-14.
4. Державний комітет статистики України: Статистичний щорічник України за 2006р.
5. *Кузьменко З.* Проблеми обмеженого використання лізингу в Україні// Держава та регіони. – 2006. – №1. – С. 312-316.
6. Сільське господарство України 2006: Статистичний збірник / Держкомстат України, 2007. – С.49.
7. www.liga.kiev.ua, www.rada.gov.ua, www.ukrstat.gov.ua